

OIKEUTTA VAI TOTTELEMATTOMUUTTA

Lehdistön käyttämä valta turvapaikanhakijoiden palautusuutisoinnissa

Wilma Jyrkinen

Kandidaatintutkielma

Valtio-oppi

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Syksy 2017

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	3
1.1 Tutkielman aihe.....	3
1.2 Tutkimuskysymyksen asettelu ja aiheen rajaus.....	5
1.3 Aineiston esittely.....	5
2. TAUSTA	7
2.1 Pakolaiskriisin taustaa	7
2.2 Turvapaikanhakijoiden palautukset Suomessa	9
2.3 Palautukset Kyyjärvellä ja Jyväskylässä.....	10
2.4 Kritiikki	10
2.4.1 Pakolaisten palautuksiin kohdistuva kritiikki	11
2.4.2 Maahanmuuttokriittisyys palautuksissa	12
2.4.3 Lehdistön poliittinen riippumattomuus.....	13
2.5 Tärkeät käsitteet ja käsiteanalyysi	13
2.5.1 Palautus vai pakkopalautus	14
2.5.2 Turvallisuuden käsite	15
2.5.3 Laiton pakolainen	16
3. METODI JA TEORIAA	18
3.1 Diskurssianalyysi	18
3.2 Kriittinen diskurssianalyysi	19
3.3 Eksplisiittisyys ja implisiittisyys.....	19
4. ANALYYSI	21
4.1 Yleiskatsaus.....	22
4.2 Kansalaistottelemattomuuden näkökulma	22
4.3 Ihmisoikeudellinen näkökulma	23
4.4. Lehdistö.....	23
4.4.1 Yleisradion uutisointi Kyyjärven palautuksesta	24
4.4.2 Yleisradion uutisointi Jyväskylän palautuksesta . Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.	
4.5 Historiallinen konteksti.....	29
5. LOPPUPÄÄTELMÄT	31
Lähdeluettelo	33

1. JOHDANTO

1.1 Tutkielman aihe

Kandidaatintutkielmassani pyrin analysoimaan ja selvittämään minkälaista diskurssia lehdistö eli tässä tapauksessa Yleisradio luo uutisoinnillaan Kyyjärven sekä Jyväskylän turvapaikanhakijoiden maastapoistamistapauksista eli kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden palautuksista takaisin kotimaahansa. Palautuksiin, että mihin tahansa muuhun poliittiseen uutisointiin liittyy aina riski lehdistön subjektiiviselle uutisoinnille, jonka vuoksi palautuksien tutkiminen lehdistön uutisoinnin kautta tuntuu erittäin mielenkiintoiselle ja ajankohtaiselle sekä politiikan tutkimukselle merkitykselliselle.

Suomen poliittinen tilanne on pyörinyt jo jonkin aikaa maahanmuutto- ja pakolaisteemojen ympärillä johtuen maailman laajuisesta pakolaiskriisistä, joka kiihtyi erityisesti vuoden 2015 aikana. Turvapaikanhakijoiden palautukset ovat Suomessa saaneet laajaa julkista huomiota ja nousseet poliittisesti yhdeksi polttavimmaksi aiheeksi viimeisen vuoden 2017 sisällä, vaikka turvapaikanhakijoiden palauttaminen ei Suomessakaan ole täysin uusi ilmiö (Yleisradio; Poliisihallitus, 2017), mutta viimeisten parin vuoden aikana käyneen aktiivisen pakolaiskeskustelun vuoksi ne ovat nousseet erityisen laajaan julkiseen huomioon. Erityisesti minua kiinnostaa tutkielmassani analysoida miten lehdistöllä, eli tässä tutkielmassa Yleisradiolla, on valtaa luoda diskurssia turvapaikanhakijoiden palautuksista sekä minkälaista suhtautumista turvapaikanhakijoiden palautuksiin voidaan uutisoinnista havaita.

Tutkielmassani tärkeimmäksi teemaksi muodostuu ihmisoikeuksien- sekä kansalaistottelemattomuudendiskurssi ja se, lehdistö on luonut sitä uutisoinnillaan ja lausunnoillaan Kyyjärven sekä Jyväskylän palautustapauksista ja siihen liittyneistä mielenilmauksesta ja epäoikeudenmukaiseksi koettujen palautuspäätöksiin vastustamisesta. Otan tutkielman taustoituksessa huomioon myös maasta poistamistapauksiin kohdistuneen kritiikin sekä Suomen poliisin ja maahanmuuttovirasto Migrin toimeenpanemat päätökset sekä lausunnot palautuksista. Myös kriittisesti palautuspäätöksiin suhtautuneet toimijat tulee huomioida arvioidessa

turvapaikanhakijoiden palautuspäätöksiä koskevassa tutkielmassa ja tämän vuoksi erityisesti hyödynnän palautuksia kritisoivien järjestöjen ja yhdistysten lausuntoja.

Palautuskeskusteluun liittyy vahvoja näkemyseroja siitä, voidaanko kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneen henkilön maasta poistamisesta puhua neutraalimmin palautuksena vai pakkopalautuksena, joka käsitteenä sisältää jo itsessään vahvan diskursiivisen olettamuksen pakosta. Lisäksi turvapaikanhakijoiden palautuskeskusteluun liitetään usein käsitteet laittomuudesta ja turvallisuudesta, jonka vuoksi tutkimuksen luettavuuden ja ilmiön ymmärrettävyyden kannalta on merkityksekkästä myös näiden käsitteiden määrittely ja niihin liittyvä käsitteellinen kiista.

Palautustematiikkaan liittyy myös vahvasti mielenosoittajien eli palautuksia vastustavien aktivistien määrittely, sillä erityisesti palautukset ovat saaneet lehdistön huomiota niihin liittyneiden mielenilmauksien vuoksi. Palautustapauksien uutisoinnissa on usein mainittu mielenosoittajien aspekti, joka voi muovata tai luoda diskurssia lehdistöstä riippuen. Kansalaistottelemattomuuteen liittyy jo itsessään vahvoja näkemyksiä puolesta ja vastaan, jonka vuoksi on erityisen kiinnostavaa selvittää, minkälaista diskurssia Yleisradio on uutisoinnillaan luonut kansalaistottelemattomuudesta. Palautuksia aktiivisesti vastustavat ryhmät saatetaan nähdä kansalaistottelemattomuuteen vetoaviani ihmisoikeuspuolustajina tai kriittisesti oikeusvaltion laillisia päätöksiä vastustavina turvallisuusriskinä. Tutkiessani pakkopalautusten luomaa diskurssia erityisesti ihmisoikeus ja kansalaisottelemattomuuden näkökulmasta, on hyvä nostaa esiin kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden rinnalla myöskin mielenosoittajista käytävää keskustelua.

”Pakolaisuus on pohjimmiltaan aina ihmisyksilöiden, pakolaisten kokemustila.” (Hakovirta 1989, 14.)

Pakolaisuus ja erityisesti turvapaikanhakijoiden palautukset on teemana haastava ja vaikea tutkimusaihe, sillä se koskettaa luonnollisesti eniten pakolaisia itseään, mutta myös kaikkea sen ympärillä olevaa. Sen vuoksi turvapaikanhakijoiden palauttaminen on tutkimusaiheena hyvinkin tunteita herättävä ja humaani aihe, jonka vuoksi kuitenkin pyrin analysoimaan palautustapauksien diskurssia mahdollisimman objektiivisesta näkökulmasta.

1.2 Tutkimuskysymyksen asettelu ja aiheen raja

"Se mikä koskee pakolaisia, koskee myös pakolaisiin rinnastettavia henkilöitä."

(Janas & Huldin 1992, 3).

Lehdistöllä on valta luoda diskursseja turvapaikanhakijoista uutisoidessaan palautuksista. Kielenkäytöllä eli, sillä mitä kerrotaan ja mitä jätetään kertomatta, on suuri merkitys lehdistön luodessa sosiaalisia konstruktioita eli merkityksiä (Jokinen, Juhila & Suoninen, 2016, 26) kielteisen päätöksen saaneista turvapaikanhakijoista. Turvapaikanhakijat, kuten useat muutkin ihmisryhmät, saatetaan nähdä tietynlaisina ja yksinkertaistettuina karikatyyreina riippuen lehdistön kielellisestä vallankäytöstä. Tämän vuoksi tutkielmassani keskityn selvittämään, minkälaista diskurssia lehdistö on luonut turvapaikanhakijoista ja palautuksista ylipäänsä Kyyjärven ja Jyväskylän pakkopalautuskeskustelussa ja kuinka ihmisoikeus tai kansalaistottelemattomuuden diskurssi linkittyy pakkopalautuskeskusteluun näiden tahojen keskustelua tulkittaessa. Erityisesti pääpaino tutkielmassani on sillä, miten myös lehdistön lausunnot Kyyjärven ja Jyväskylän maastapoistamistapauksista eroavat toisistaan ja millä keinoilla lehdistön luoma diskurssi välittyy tekstistä.

Ihmisoikeus sekä kansalaistottelemattomuuden diskurssin luominen palautuskeskustelussa on vallankäyttöä, mikä tekee siitä politiikan tutkimuskohteena relevantin tutkimusaiheen. Paneudun tutkimuksessa myös siihen kysymykseen miten poliittisesti itseään puolueettomaksi tituleeraava lehdistö käyttää poliittista valtaa palautusuutisoinnissa ja lisääkö lehdistö myös itse diskurssia joko ihmisoikeudellisesta näkökulmasta palautuksiin tai kansalaistottelemattomuuteen, joka kietoutuu vahvasti keskusteluun laittomista maahanmuuttajista sekä turvallisuuden käsitteestä, joita usein käytetään maastapoistamiskeskustelun yhteydessä.

1.3 Aineiston esittely

Aineistona tutkielmassani käytän Yleisradion uutisointia Kyyjärven ja Jyväskylän pakkopalautuskeskustelusta sekä palautustapauksista. Tutkielman aineisto valikoitui erityisesti sen perusteella, mistä näkökulmasta palautusuutisointi oli kirjoitettu, mutta myös sen saatavuuden perusteella. Kyyjärvellä ja Jyväskylässä tapahtuneiden palautuksien aikaan

syyskuun alkupuolella lehdistöt kirjoittivat aktiivisesti tapauksista, mutta tapaukset kuitenkin hiipuivat suhteellisen nopeasti julkisuudesta. Erityisesti Yleisradio uutisoi runsaasti molemmista palautustapauksista sekä Yleisradion uutisoinnissa oli otettu vahvasti esille myös mielenilmaukseen osallistuneiden näkökulma turvapaikanhakijoiden palautuksiin. Yleisradio tunnetaan yleisesti myöskin poliittisesti riippumattomana tiedostuvälineenä, vaikkakin poliittista keskustelua siitä on viime aikoina ahkerastikin käyty. Tämän vuoksi Yleisradion luoma diskurssi turvapaikanhakijoiden palautuksista ja siinä näkyvät poliittiset motiivit muodostavat mielekkään tutkielma aineiston.

Lehdistön Kyyjärven ja Jyväskylän palautustapauksien uutisoinnin tutkiminen on mielenkiintoista, sillä median käyttämä valta on yleensä tiedostamatonta vallan käyttöä kohderyhmäänsä kohtaan, mikä joukkoviestinnän kyseenollessa sattuu olemaan ennalta rajaamaton eli toisin sanoen kaikkien saatavilla (Kunelius 2009, 17). Joukkotiedotuksella ja tässä tutkimuksessa lehdistöllä kyky vaikuttaa kohderyhmänsä tietoihin turvapaikanhakijoiden palautuksista ja ennen kaikkea valta muuttaa, luoda tai uusintaa lukijakunnan arvoja sekä aatteita (Fairclough 1997, 10.). Lehdistön uutisointi Kyyjärven ja Jyväskylän palautuksista käsittelee pääpiirteittäin eri toimijoiden lausuntoja palautuksista ja niiden oikeutuksista. Tällöin toimijan poliittinen motiivi sisältyy myös lausuntoon, ja diskursiivisten oletusten luominen on lähes väistämätöntä. Näitä aineistoja hyödyntäen etsin teksti sekä puhe materiaalista minkälaista diskurssia kukin toimija luo pakkopalautuksista ja, mitkä tekijät tekstissä vaikuttavat näiden diskursiivisten oletusten syntymiseen.

Käytän aineiston taustalla myös Yhdistyneiden kansakuntien universaaleja ihmisoikeussopimuksia ja yhdenvertaisuus valtuutetun määritelmää maastapoistamisesta. Näiden lisäksi tuon myös poliisin lausunnon pakolaisten maastapoistamisesta sekä käytän maahanmuuttoviraston Migrin tilastoja taustalla. Kriittisempää näkökulmaa palautuksien oikeuttamiselle tuo myös Migrin päätöksiä vahvasti kritisoivan Vapaa liikkuvuus- verkoston sekä Amnesty International- järjestön lausunnot palautuksista.

2. TAUSTA

2.1 Pakolaiskriisin taustaa

Pakolaisuutta on ylipäänsä määritelty yhdeksi globaalin maailman suurimmaksi ongelmaksi (Hakovirta 1989, 1), jonka vuoksi ei ole ihmeäkään, että pakolaisuutta ja siihen liittyviä poliittisia аспекteja onkin tutkittu laajasti eri tieteenaloilla jo useiden vuosien ajan. Vuonna 2015 alkoi keskustelu pakolaisaalosta, kun tuhansia turvapaikanhakijoita saapui Eurooppaan Afrikasta, Lähi-idästä ja eteläisen Aasian maista (CFR, 2015). Erityisesti tuolloin vuoden 2015 aikana pakolaiskysymys nousi maailmanlaajuisesti poliittisesti polttavimmaksi aiheeksi ja siitä lähtien keskustelu pakolaispolitiikasta on kuhissut aktiivisena. Pakolaiskriisin taustalla on kyse aikamme suurimmasta humanitäarisestä kriisistä, jonka syttymiseen on vaikuttaneet monet eri syyt, mutta erityisesti vuosikymmeniä jatkuneet erilaiset konfliktit kriisialueilla (Ulkoministeriö). Turvapaikkaa haetaan useista syistä, joista yleisimpiä ovat sota, turvattomuus ja vaino (Sisäministeriö). Kuitenkin pakolaisuuteen vaikuttaa merkittävästi myös maassa ilmenevä repressio eli valtion sisällä suoritettavat erilaiset ihmisoikeus- ja yhteiskunnalliset rikkomukset, kuten esimerkiksi terroriteot ja ihmisoikeusloukkaukset (Hakovirta 1989, 46).

Vuoden 2015 sisällä yhteensä 1 255 600 henkilöä haki turvapaikkaa Euroopan unionin maista. Turvapaikanhakijoiden määrä oli suurempi kuin koskaan, mutta kuitenkin kyse ei ole selkeästi vain Eurooppaan ohjautuvasta pakolaisaalosta, vaikka tällainen retoriikka onkin kovin yleistä länsimaisessa mediassa. UNHCR:n eli Yhdistyneiden kansakuntien alaisen pakolaisasiain päävaltuutetun tilastojen mukaan Turkki, Pakistan, Libanon, Iran, Uganda ja Etiopia ovat maailman eniten turvapaikanhakijoita sisällään pitäviä maita pitäen sisällään vuonna 2017 yhteensä yli kahdeksan miljoonaa turvapaikanhakijaa (UNHCR, 2017). Euroopassa on kuitenkin yleistä puhua Eurooppaan kohdistuneesta pakolaiskriisistä, eikä välttämättä ole nähdä Euroopan unionin ulkopuolisten maiden ja maanosien kantamaa taakkaa pakolaiskysymyksissä. Tämä lisää Eurooppa-keskeistä ajattelua ja globaalien länsimaiden korostamista kriisimaiden kustannuksella. Slovenialainen filosofi Zlavoj Zizek määrittelee tätä kolmannen maailman maiden kriisien ulossulkemista länsimaiden tavaksi elää niin sanotussa kuplassa, jossa ulkopuolinen maailma näyttäytyy väkivaltaisena ja brutaalina paikkana (Zizek 2017, 10). Tällainen ajattelu antaa näkökulmaa, sille miten myös yhteiskuntamme kuvaa pakolaisuutta ja palautuksia liiankin helposti sulkemalla niin

sanotun toisen maailman ongelmat pois omasta näköpiiristämme. Lehdistöllä on valta sen suhteen luovatko he diskurssia Euroopasta omana erityisenä alueenaan vai onko maailman kriisien velvollisuuden kantaminen myös eurooppalaisten valtioiden taakkana.

Vuonna 2015 syttynyttä pakolaiskriisiä kutsutaan aikamme vaikeimmaksi erityisesti sen laajuuden ja turvapaikanhakijoiden määrän vuoksi. Pakolaiskriisin vakavuuteen vaikuttaa toki kaikista eniten pakolaisten määrä, mutta toisena pakolaistilanteen äkillisyys sekä sen kesto ja siitä seuraavat lopputulokset (Hakovirta 1989, 35-37). Pakolaisuus koskettaa kaikkia sen osapuolia sekä maata ja kansalaisia johon pakolaisia sijoitetaan, että erityisesti heitä itseään. Tämän vuoksi pakolaispolitiikka ja turvapaikanhakijoiden palautukset herättääkin hyvin paljon keskustelua. Myöskin Suomen asteikolla pakolaisuus on vielä verrattain uusi ilmiö (Suomen pakolaisapu, 2016, mutta vuonna 2015 syttyneen pakolaiskriisin aikana turvapaikanhakijoiden määrät lähtivät nousuun ja maahanmuuttovirasto Migri sai vuoden 2015 aikana yhteensä 32 478 turvapaikkahakemusta (Suomen pakolaisapu, 2016), joka tarkoitti 822% lisäystä aikaisempiin vuosittaisiin arvioihin, kun aiemmin 2000-luvulla turvapaikanhakija luvut olivat vaihdelleet vuosittain 1500-6000 hakijan välillä: ”Pakolainen pakenee vainoa kotimaassaan”. Sisäministeriön [www-sivusto](#).

Pakolaisia ovat sekä kiintiöpakolaiset että henkilöt, joille on myönnetty turvapaikka Suomesta (Sosiaali- ja terveysministeriö 1992, 4). Tarkemmin ilmaistuna kiintiöpakolaisella tarkoitetaan pakolaista, joka on tullut uudelleen sijoitettuna kolmanteen maahan UNHCR:n hyväksymässä kiintiössä sen jälkeen, kun hänet on siirretty asuinmaastaan väliaikaiseen toiseen maahan (Maahanmuuttovirasto). Turvapaikanhakijoilla tarkoitan tutkielmassani Suomesta turvapaikkaa hakeneita henkilöitä. Migrin mukaan pakolaisen statuksen voi saada sekä kiintiöpakolainen että turvapaikanhakija. Lisäksi turvapaikanhakija voi saada Suomesta toissijaisensuojelun puitteissa oleskeluluvan, vaikka ei saisi virallista pakolaisasemaa (Maahanmuuttovirasto).

2.2 Turvapaikanhakijoiden palautukset Suomessa

”Henkilöllä, jolla ei ole laillista oleskeluoikeutta Suomessa, tehdään käännätyks- tai karkotuspäätös.

Käännätyksellä tarkoitetaan joko ulkomaalaisen, tai ilman oleskelulupaa maahan tulleen ulkomaalaisen poistamista maasta. Karkottamisella tarkoitetaan sellaisen henkilön poistamista maasta, jolla on jo ollut oleskelulupa.

Jos henkilö ei poistu maasta vapaaehtoisesti, hänet voidaan saattaa joko osan matkasta tai kokonaan perille lähtömaahan. Maastapoistamispäätösten täytäntöönpanosta vastaa poliisi tai rajatarkastusviranomainen.”

(Yhdenvertaisuus valtuutettu, 2016)

Maastapoistaminen on poliittisesti merkittävä tutkimusteema, sillä siihen liittyy poliittisia motiiveja sekä vahvoja diskursiivisia oletuksia ja vallankäyttöä. Vaikka pakolaisuudesta ja maahanmuutosta on tehty paljon valtio-opillista tutkimusta niin, kuitenkin valtio-opillista tutkimusta turvapaikanhakijoihin kohdistuvista maastapoistamisista ei ole vielä Suomessa paljoa tehty, sillä palautuskeskustelu aktivoitui erityisesti vasta keväällä 2017, kun ensimmäisiä laajaa julkista huomiota keränneitä palautuksia täytäntöön pantiin. Kuitenkaan maastapoistaminen ei ole Suomessakaan mikään uusi käytäntö, sillä palautuksia on tehty esimerkiksi viimeisten kymmenen vuoden aikana huomattavastikin (Poliisihallitus, 2017). Suomen poliittinen tilanne on kuitenkin pyörinyt jo pitkään maahanmuutto- ja pakolaisteemojen ympärillä, jonka vuoksi palautukset saavat enemmän tiedotusvälineiden palstatilaa ja kiinnostavat nyt niin sanotusti tavallisia ihmisiä enemmän kuin aikaisemmin.

Suomessa turvapaikanhakijoiden palautuksia on suoritettu moniin ulkoministeriön matkustuksen kannalta vaaralliseksi katsomiin maihin esimerkiksi Afganistaniin sekä Syyriaan. Tämän vuoksi Suomen turvapaikanhakijoihin kohdistuneet päätökset ovat saaneet valtavasti kritiikkiä epäoikeudenmukaisuuden ja ihmisoikeuksia loukkaavan toiminnan vuoksi. Vaikka pakolaisuus eikä maastapoistamiset ole Suomessakaan uusia ilmiöitä, suhtautuminen pakolaisiin on enemmän kahtiajakautuneempaa kuin aikaisemmin, mikä näkyy esimerkiksi erilaisten kansanliikkeiden aktivoitumisena sekä pakolais- ja maahanmuuttokeskustelun jatkuvana esillä olona eri medioissa.

2.3 Palautukset Kyyjärvellä ja Jyväskylässä

Tutkielmani pääteemana on tutkia Kyyjärven ja Jyväskylän palautuksista nousutta keskustelua ja uutisointia sekä siihen liittyviä diskursiivisia oletuksia, joita lehdistö on luonut uutisoinnillaan tapauksesta. Kyyjärvellä syyskuun alussa 2017 aloitettu palautusoperaatio kohdistui afgaaniperheeseen, joka oli hakenut turvapaikkaa Suomesta, mutta kuitenkin saanut kielteisen päätöksen. Kyyjärven palautustapaus nousi eri tiedotusvälineissä esille, kuten muutkin viimeisen vuoden aikana tapahtuneet maastapoistamistapaukset. Kyyjärvellä turvapaikkapäätöstä odottaneen afgaaniperheen tapaukseen liittyi kuitenkin myös se ongelmallinen seikka, että perheen isällä oli tapauksen aikaan voimassa oleva työsuhde ja hänen oleskelulupahakemuksensa oli vielä vireillä heidän saadessaan kielteinen turvapaikkapäätös. Lopulta palautustapaus päättyi siihen, että perheen isälle myönnettiin määräaikainen työperäinen oleskelulupa vuoden loppuun saakka, kuitenkin palautustapaus nosti esille maahanmuuttoviraston päätösmenettelyjen puutteellisuuden ja kiirehtimisen ongelmallisuuden.

Jyväskylässä Salminrannan vastaanottokeskuksella myös syyskuun alkupuolella tapahtui palautustapaus, joka kuitenkin kehkeytyi lehdistön sanoin ”mellakaksi” saakka, kun poliisi pyrki palauttamaan afgaaniperhettä, joka ei halunnut palata takaisin kotimaahansa. Palautusta vastustaneet mielenosoittajat, joita oli paikalla joitakin kymmeniä, pyrkivät estämään poliisin toimet piirittämällä alueen niin, ettei poliisit päässeet liikkumaan ulos vastaanottokeskukselta. Tapauksesta uutisoitiin huomattavan paljon, johon erityisesti vaikutti poliisin ja mielenosoittajien välille noussut piiritystilanne sekä se, että palautettavaan perheeseen kuului alle vuoden ikäinen lapsi. Salminrannan palautustapauksesta nousi selkeästi esiin myös kansalaistottelemattomuuden diskurssi, koska palautuksia pyrittiin estämään poliisin valtaa tiedostetusti estäen.

2.4 Kritiikki

Pakolaisuus aiheuttaa sosiaalisia, että poliittisia jännitteitä turvapaikanhakijoita vastaanottavaan maahan (Hakovirta 1989, 16), jonka vuoksi myös Suomessa erityisesti pakolaiskriisin syttymisen jälkeen maahanmuuttokriittisyys ja niin sanottu maan pakolaispoliittinen kahtia jakautuneisuus on nostanut päätään. Tämän vuoksi

turvapaikanhakijoita käsittelevän tutkielman on aiheellista informoida myös kritiikistä, joka kohdistuu hallintoon sekä turvapaikanhakijoihin puolesta, että vastaan näkökulmasta.

2.4.1 Pakolaisten palautuksiin kohdistuva kritiikki

Maahanmuuttovirasto Migrin päätöksiä ja poliisin täytäntöönpanemia turvapaikanhakijoihin kohdistuneista palautuspäätöksistä on kritisoitu huomattavasti eri tahojen osalta erityisesti ihmisoikeuksien näkökulmasta. Suomi on sitoutunut vastaanottamaan ja antamaan turvaa, sitä hakeville pakolaisille eri kansainvälisiin sopimuksiin nojaten, joiden perustana toimii vuonna 1951 solmittu pakolaissopimus sekä Euroopan unionin lainsäädäntö ja muut kansainväliset ihmisoikeuslait (Sisäministeriö). Kuitenkin useat ihmisoikeus- ja kansalaisjärjestöt ovat nähneet maahanmuuttoviraston toimeenpanemat maastapoistamispäätöksien rikkovan useissa tapauksissa universaaleja ihmisoikeussopimuksia, joita myös Suomi on sitoutunut noudattamaan.

Ihmisoikeusjärjestö Amnesty International on internetsivustollaan vaatinut juurikin Afganistaniin kohdistuvien palautuksien keskeyttämistä maan heikentyneen turvallisuustilanteen vuoksi. Erityisesti pääkaupungissa Kabulissa, jonne palautuksia on suoritettu, siviilien olot ovat järjestön mukaan kaikista vaarallisimmat. Afganistaniin palauttaminen on siis järjestön mukaan epäoikeudenmukaista, mutta on myös kansainvälisen oikeuden ehdottoman palautuskiellon vastaista. (Amnesty International, 2016).

Vapaa liikkuvuus- verkosto on myös tuominnut Migrin palautuspäätöksiä ja hallituksen ajamaa pakolaispolitiikkaa. Verkosto on ottanut sivustollaan aktiivisesti kantaa Suomen palautuspolitiikkaan. Julkisessa kannanotossaan verkosto kuvailee maahanmuuttoviraston palautuskäytäntöjä mielivaltaisina ja epäreiluinä sekä poliittisesti ohjattuina, vaikka Migrin tulisi olla poliittisesti riippumaton ja erillinen instituutionsa. Turvapaikkahakemuksien käsittelyn puutteellisuudesta maahanmuuttovirasto on saanut aikaisemminkin palautetta ja myös Migrin työntekijät ovat myöntäneet ovat myöntäneet viraston tehneen päätöksiä epärealististen ja puutteellisten resurssien mukaisesti (Vapaaliikkuvuus, 2016).

Palautuskeskustelu on yleisesti jakautunut vahvasti passiivisten ja aktiivisten kansalaisten sekä poliitikkojen välille. Osan näkemys perustuu oikeusvaltion ja maahanmuuttoviraston päätöksien luottamiseen ja hyväksymiseen, jonka vuoksi palautuspäätökset nähdään laillisesti relevantteina. Kun taas osa kansasta näkee tapauksien rikkovan vahvasti universaaleja ihmisoikeuksia ja tämän vuoksi oikeuttavat kansalaistottelemattomuutta nojaten kansainvälisiin sopimuksiin sekä kokemaansa pakolaispolitiikan epäoikeudenmukaisuuteen. Mielenkiintoista tutkielman kannalta tästä tekee se, minkälaista diskurssia tiedotusvälineet eli tässä tapauksessa lehdistö on luonut myös mielenilmauksesta ja siihen osallistuneista aktivisteista sekä turvapaikanhakijoista, jotka ovat toteuttaneet kansalaistottelemattomuutta vastustaessaan kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden palautusta takaisin kotimaahansa. Vastaava erottelu suomalaisiin ja turvapaikanhakijoihin luo helposti diskurssia siitä, että turvapaikanhakijat voivat näyttäytyä vaarallisina ja erilaisen ihmisarvon omaavina henkilöinä, jota luodaan usein juuri hyödyntämällä juuri laittomuuden ja turvallisuuden kielenkäyttöä mediassa.

2.4.2 Maahanmuuttokriittisyys palautuksissa

Pakolaiskeskustelu yltyi myös sosiaalisessa mediassa vuoden 2015 pakolaiskriisin paisuessa ja herätti myös monien erinäisten kansanliikkeiden nousun, kuten lisääntyneen maahanmuuton on maahanmuuttokriittisten näkemysten mukaan myös ennustettu tapahtuvan. Maahanmuuttokriitikot pelkäävät myös turvallisuuden ja oman kansallisen kulttuurin ja identiteetin murenemista pakolaisuuden ja maahanmuuton lisääntyessä (Salmio 2000, 10). Maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikkaan kohdistuva kriittisyys on pitkälti internetissä syntynyttä ja kehittynyttä (Hannula 2011, 8). Jyväskylän palautuksien vastustamista kansalaistottelemattomuudella kritisoitiin paljon maahanmuuttokriitikoiden osalta, kuten myös muita Suomessa suoritettujen palautuksien vastustamisia.

Palautuskeskustelusta ilmenee hyvin tämän hetkisen poliittisen keskustelun monimuotoisuus ja mediassa puhutaankin paljon kahtiajakautuneesta ilmapiiristä. Kriisimaita ja erityisesti Lähi-Itää on kuvattu usein lehdistössä vieraana ja jopa takapajuisena paikkana (Salmio 2000, 15.), tällainen kielenkäyttö nostaa nationalistista ajattelua. Suomen nähdään jakautuneen kahteen eri siipeen, jotka kritisoivat suomalaista turvapaikkapolitiikkaa täysin erinäisistä intresseistä. Joukkoviestimillä on tässä suhteessa

suuri vastuu siitä, minkälaista diskurssia turvapaikanhakijoista ja palautuksista luodaan kansalaisille.

2.4.3 Lehdistön poliittinen riippumattomuus

Journalismi on rutiininomaisesti tuotettuja representaatioita, joiden avulla tuotetaan yleensä faktapohjaista tietoa, mitä maailmalla tapahtuu. Journalismin välittämien sanomien ollessa tosiasioita, on journalismin kannalta tärkeää, että asiat esitetään mahdollisimman neutraalisti. Käytän tutkielmassani aineistona lehdistön uutisointia kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden palautuksista, jonka vuoksi journalismin poliittinen riippumattomuus ja neutraalius on tärkeä lähtökohta analyysia, sillä journalismin poliittinen itsenäisyys on sen suurimpia kiistanalaisuuksia. (Kunelius 2009, 21-24.)

2.5 Tärkeät käsitteet ja käsiteanalyysi

Poliittiset käsitteet ja niihin vahvasti juurtuneet mielikuvat sekä ajatukset määrittelevät poliittista kulttuuriamme (Hyvärinen, Kurunmäki, Palonen, Pulkkinen & Stenius 2003, 9). Käsitteillä on erityislaatuinen merkitys myös lehdistön uutisoinnissa ja kielenkäytössä, sillä ne luovat ja muokkaavat diskurseja. Turvapaikanhakijoiden palautuksia koskevassa keskustelussa ja uutisoinnissa käytetään paljon kiistanalaisia käsitteitä, jonka vuoksi niiden avaaminen tässä tutkielman osiossa on relevanttia joukkoviestimien vallankäytön ymmärtämisen vuoksi. Käsitteitä tutkittaessa on tärkeää ottaa selville seuraavia seikkoja, kuten miten käsitteet ovat muotoutuneet osaksi palautuspoliittista keskustelua, onko käsitteen käyttötarkoituksesta kiistoja ja miten käsitteen käyttö on muuttunut (Hyvärinen ym., 13).

Käsitteitä ei voi selkeästi voida erottaa tietyistä ajanjaksoista tai tapahtumista vaan ne auttavat ymmärtämään ja tukevat käsityksiämme eri tapahtumista (Hyvärinen ym., 11). Esimerkiksi myös pakkopalautuksen käsite voidaan näin linkittää vahvasti osaksi vuonna 2015 syntynyttä pakolaiskriisiä ja siitä seurannutta poliittista ilmapiiriä, sillä erityisesti vuonna 2017 pakkopalautus nousi poliittisena käsitteenä vahvasti esille mediassa. Myöskin turvallisuuden ja laittomuuden käsitteet osana turvapaikkapolitiikasta käytävää keskustelua ovat nousseet esille eri tiedotusvälineissä viimeisten muutaman vuoden aikana, kun pakolaiskriisi on ollut lehdistön uutisoinnin kohteena.

2.5.1 Palautus vai pakkopalautus

Kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden maastapoistamisesta käytetään kontekstista riippuen joko termiä palautus tai pakkopalautus. Palautus on normalisoitunut lehdistön tavaksi puhua maastapoistamisesta, sillä se koetaan usein kaikista neutraaleimmaksi kielenkäytöksi. Pakkopalautus retoriikkaa taas käyttävät palautuksiin kriittisesti suhtautuvat kansalaiset, jonka vuoksi se mahdollisesti koetaan liian subjektiivisena tapana medialle uutisoida palautukisista. Se, kuka hallitsee pakkopalautuksen käsitettä ja määrittää, mikä on oikea tapa käyttää pakkopalautuksen käsitettä, aiheuttaa poliittisia, että käsitteellisiä kiistoja.

Pakkopalautuksen oikea käyttötapa lienee silloin, kun turvapaikanhakijoiden maasta poistamista on vastustettu kansalaistottelemattomuudella, sillä vasta tänä vuonna 2017 pakkopalautus on käsitteenä popularisoitunut. Kuitenkin lehdistö välttelee pakkopalautus käsitteen käyttöä uutisoinnissa, sillä se sisältää konnotaatioita, jonka näkökulmasta käsitteen käytön voidaan katsoa olevan ideologisesti sitoutunutta. Toisin sanoen pakkopalautus on tullut osaksi poliittista kieltä, jonka avulla voidaan pelata poliittista peliä. Maastapoistamisesta puhuttaessa pakkopalautuksen käsitteen käyttö onkin siis muuttunut tavaksi osoittaa, mitä mieltä palautuksista on.

Pakkopalautuksen käsitteessä on itsessään vahva diskursiivinen oletus pakosta, vaikkakin palautus käsite sisältää jo hyvin selkeän oletuksen vallan käytöstä toista ihmistä kohtaan poistettaessa ihminen vastentahtoisesti oleskelu maasta. Palautuksen käsitteen katsotaan siis jo sisältävän tämän pakottamisen totuuden, jonka vuoksi myös lehdistökin sitä käyttää. Pakkopalautuksesta puhuttaessa halutaan kuitenkin erityisesti korostaa ihmisryhmään kohdistuvaa vallankäyttöä, jonka vuoksi se ei ole enää tarpeeksi neutraali muoto lehdistölle, joka haluaa pysyä ideologisesti riippumattomana. Pakkopalautus voidaan osittain nähdä liiankin subjektiivisena käsitteenä, jolloin palautus on ainut sopiva vaihtoehto. Kuitenkin pakkopalautuksesta kirjoittamalla lehdistö voi käyttää kielellistä ja tiedostamatonta valtaa.

Kuitenkin on myös oikeutettua kutsua palautuksia pakkopalautuksina, sillä ne perustuvat poliisin suorittamaan ihmisen tahdon vastaiseen palauttamiseen, jossa usein apuna käytetään käsirautoja sekä muita voimakeinoja. Käsitehistoriallisesta näkökulmasta pakkopalautus sisältää käsitekiistan jo sisällään eli käsitteellisen kamppailun poliittisten toimijoiden välillä, esimerkiksi hallitus vastaan oppositio tai maahanmuuttokriitikot vastaan

ihmisoikeusaktivistit. Media voi tällöin hyödyntää pakkopalautusta ikään kuin retorisenä keinona. Pakkopalautus käsite kertoo myös Suomen nykyisestä poliittisesta ja yhteiskunnallisesta tilanteesta paljon. Puhutaan kahtiajakautumisesta, mikä on myös käsitteenä merkittävä ja, joka myös näkyy pakkopalautus-käsitteen käsitekiistassa.

Pakko sana assosioi vallan käyttöön ja toisen ihmisen pakottamiseen toimimaan tietyllä tavalla mahdollisesti vasten omaa tahtoaan. Palautuskeskustelussa pakko-sanaa käytetään tietoisesti tuomaan keskustelulle vahva kantaottava vivahde, joka kertoo jo puhujan tai kirjoittajan omasta poliittisesta kannasta ja mielipiteestä. Valtio-opillisesta näkökulmasta pakkopalautuksen käsite on mielenkiintoinen, sillä jo sen pakko-etuliite kertoo selkeästä valta-asetelmasta ja vallan käytön mahdollistavana tekijänä, kun valta nähdään toimena saada joku toimimaan oman edun mukaisesti.

Poliittiset vastapuolet käyttävät aikanaan suosittuja käsitteitä poliittisissa kiistoissa, mutta kuitenkin antaen niille erilaisen merkityksen (Hyvärinen ym. 2003, 9). Pakkopalautukseen liittyvässä käsitteellisessä kiistassa turvapaikanhakijoiden ihmisoikeuksia puolustavat ja kansalaistottelemattomuuden puolesta puhuvat kansalaiset ja poliitikot voivat käyttää pakkopalautusta retorisenä keinonaan saada palautus kuulostamaan vielä vahvemmin voimankäytöltä ja ihmistä loukkaavana toimena. Myös pakolaisuuteen kriittisesti suhtautuvilla on mahdollisuus käyttää pakkopalautusta eräänlaisena vastareaktiona.

2.5.2 Turvallisuuden käsite

Turvallisuus on käsite mikä toistuu usein palautuskeskustelussa ja tiedotusvälineiden uutisoinnissa. Turvallisuutta halutaan korostaa, mutta myös turvapaikanhakijoiden kustannuksella. Kielteisen päätöksen saaneita turvapaikanhakijoita palautetaan maahan, johon Suomen ulkoministeriön sivuilla kehoitetaan välttämään matkustamista. Tämän vuoksi on vaikea ymmärtää, minkä vuoksi turvapaikanhakijoista usein luodaan turvallisuusriskin kaltaista diskurssia, vaikka itseasiassa valtio, johon heitä palautetaan, luetaan hengenvaaralliseksi maaksi matkustaa (Ulkoministeriö).

Turvallisuuden käsitettä käyttäessä turvapaikanhakijoiden kustannuksella, lehdistön voidaan nähdä suhtautuvan turvapaikanhakijoihin kriittisestä näkökulmasta ja sitten nähdä heidän luovan diskurssia turvapaikanhakijoiden vaarallisuudesta ja luovan turvatonta oloa

suomalaiselle yhteiskunnalle. Kuitenkin yleisesti riippumattomien tiedotusvälineiden uutisoinnissa turvapaikanhakijoiden hätä ymmärretään ja tiedostetaan, mutta heistä saatetaan silti kirjoittaa luoden diskurssia vaarasta, vaikka kyseessä on itse uhkaa paenneista ihmisistä.

Turvallisuuden käsitettä käytetään paljon ”saattamisen” yhteydessä eli kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden henkilöiden palauttamisesta poliisin avustuksella. Palauttaminen on poliisin tehtävä, jos poistamispäätöksen saaneet henkilöt eivät poistu maasta vapaaehtoisesti omin avuin (Poutanen, 2017). Suomen poliisin internetsivustolla puhutaan paljon maastapoistamisen valvomisesta turvallisenä operaationa ja luodaan vahvaa diskurssia siitä, kuinka poliisi suojelee ja turvaa operaatiota tehdessään suomalaisten oloja ja samalla saadaan pakolaiset kuulostamaan vahvalta turvallisuusriskiltä. Tällä tavoin luodaan diskurssia siitä, että turvapaikanhakijat nähdään erilaisina ihmisinä kuin suomalaiset eli tarkoituksenmukaisesti tehdään eroa näiden ihmisryhmien välille. Tällöin voi olla mahdollista myös ihmisoikeudellisen arvon eroaminen turvapaikanhakijoiden ja suomalaisten välillä.

2.5.3 Laiton pakolainen

Turvapaikanhakijoiden palautuksien yhteydessä puhutaan yleensä paljon laittomista pakolaisista, jos kielteisen turvapaikkahakemuksen saanut pakolainen jää valtion rajojen sisälle vastustaen virallista päätöstä. Laittomuudella halutaan viitata siihen, että pakolainen on suorittanut lainvastaisia toimia maassa. Kuitenkin käsitteenä laitton pakolainen on ongelmallinen, sillä pelkästään olemassaolollaan ilman oleskelulupaa maassa oleva henkilö ei syyllisty mihinkään rikokseen (Förbom 2014, 31). Laittoman pakolaisen käsitteen käyttöä on käsitelty Yhdistyneiden kansakuntien päätöselimissä asti, sillä vuonna jo 1975 YK:n yleiskokouksessa esitettiin, että kaikki sen elimet luopuvat laitton- sanan käyttämisestä maahanmuuton yhteydessä ja siirtyvät sen sijaan käyttämään termiä paperiton. Euroopan unionin Komissio taas päätti korvata laittoman termin käyttämällä puhetta *irregular migrant* eli ”epätavallinen siirtolainen”, mutta sen suomennoksen epäkorrektiuden ja vaikeuden vuoksi laittomuuden termin käyttö on silti hyvin yleistä (Förbom 2014, 31), vaikkakin myös laitton pakolaisen- käsitekin on jo itsessään epäsopiva.

Laittomuuden-termin käyttö ihmiseen viitatessa alentaa huomattavasti henkilön ihmisarvoa ja katsotaankin hyvin loukkaavaksi. Erityisesti laittomuudesta puhutaan paljon

maahanmuuttokriitikoiden keskuudessa ja, sillä halutaan tahallisesti alentaa kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden ihmisyyttä. Käsitteistä laittomuudesta ja paperittomuudesta on haasteellinen, sillä molempia käsitteitä käytetään jatkuvasti, kuitenkin laittomuudesta puhuminen on viime aikoina alkanut juurtua erityisesti maahanmuuttokriittisten ajatusten lisääntyessä. Käyttämällä laittoman pakolaisen termiä, lehdistö osallistuu itse luomaan diskurssia laittomista ihmisistä, joka jo itsessään on virheellinen käsite ja ajatus. Kuitenkin poliittisesti riippumattomien tiedotusvälineiden keskuudessa laittomista pakolaisista tai maahanmuuttajista kirjoittaminen sekä puhuminen on harvinaista, sillä se liitetään yleensä maahanmuuttokriitikoiden tavaksi käyttää retoriikkaa. Laittomuuden voidaan nähdä olevan ihmisyyden alin muoto, jolloin pakolaiset on kielenkäyttöä hyödyntämällä alennettu ihmisyyden ulkopuolelle.

3. METODI JA TEORIAA

3.1 Diskurssianalyysi

”Tiedotusvälineiden vaikutusvallan luonne on nimenomaan kielellinen ja diskursiivinen.” (Fairclough 1997, 10.), tämän vuoksi tutkiessani Kyyjärven pakkopalautusten uutisoinnissa lehdistön luomaa diskurssia, luonnollisestikin diskurssianalyysin metodologia toimii tutkimuskysymyksen näkökulmana. Kuitenkin diskurssianalyysi toimii enemmänkin väljänä teoreettisena viitekehyksenä koko tutkielman ajan kuin tarkasti rajattuna ja selkeänä metodina, kuten diskurssianalyysi yleensäkin määritellään (Potter & Wetherell 1987, 175; Suoninen 1992, 125; Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 25). Diskurssianalyysi voidaan jakaa joko kriittiseen tai analyyttiseen diskurssianalyysiin, jotka ovat kuitenkin vahvasti nivoutuneita toisiinsa. Kriittinen diskurssianalyysi keskittyy tutkimaan ja hahmottamaan vallan käyttöä sosiaalisissa konstruktioissa sekä valtasuhteita (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 12.), jonka vuoksi olen valikoinut tutkimaan maastapoistamiskeskustelua juuri kriittisen diskurssianalyysin näkökulmasta.

Kielenkäyttö uudistaa, muuntaa ja järjestää sosiaalista todellisuuttamme sekä samanaikaisesti merkityksellistää eli konstruoi sitä (Jokinen ym. 2016, 26). Diskurssianalyysin avulla voidaan tutkia, kuinka tekijät ja tässä tapauksessa lehdistö saa luotua sosiaalisia ulottuvuuksia sekä saada asiansa ymmärretyksi tietyllä tavalla kielenkäyttöä hyödyntäen. Lehdistö käyttää näin ollen valtaa, jolla luo tekstin välityksellä mielikuvia ja diskurssia kielteisen turvapaikkahakemuksen saaneiden päämääristä sekä yleisesti diskurssia pakolaisista ryhmänä. Turvapaikanhakijoiden palautuksiin kohdistuva diskurssi kansalaistottelemattomuudesta ja ihmisoikeuksista ovat vallan käyttöä, joka kohdistuu pakkopalautusten tapauksessa sekä kansaan, että pakolaisiin. Diskurssianalyysissa retorisen kielentutkimuksen sijaan pääpaino keskittyy diskurssien eli mielikuvien luomiseen ja tuottamiseen kohdeyleisölle. Eli siis kriittisessä diskurssianalyysissa tutkitaan tekstin sekä puheen sisällä vallitsevaa diskurssia, että valtasuhteita.

Konstruointi eli kielen merkityksellistäminen syntyy sanojen muodostavista merkityssysteemeistä, jotka linkittyvät toisiinsa ja ovat siten myös sidoksissa. Esimerkiksi

voisimme ajatella, että turvapaikanhakijoiden palautuksista kirjoitettaessa myös käsityksemme palautuksiin mahdollisesti liittyvästä kansalaistottelemattomuudesta ja ajatuksemme ihmisoikeuksista ovat suhteessa tähän ja, että osaamme erotella suomalaisuuden ja turvapaikanhakijan eron. Lisäksi käytämme kielenkäytössämme toistuvasti keskinäisiin merkityseroihin perustuvia luokitteluja eli dikotomioita, joilla voidaan myös korostaa hierarkkisia eroavaisuuksia, kuten esimerkiksi kirjoittaessa kolmannen maailman maista ja länsimaista. (Jokinen ym. 2016, 28.)

Diskurssianalyysi pyrkii selittämään eli eksplikoimaan tämän kaltaisia kielenkäytöllisiä merkityssysteemeitä. Valta kontrolloida diskurssia on tiettyjen diskursiivisten käytäntöjen ylläpitämistä sulkemalla muut mahdolliset vaihtoehdot pois. Tällöin medialla on hallitessaan diskurssia myös valta diskurssin tuottamisesta, jakamisesta ja käyttämisestä (Fairclough 1992, 2). Lehdistö käyttää diskursiivista valtaansa valitessaan mistä näkökulmasta kirjoittaa uutisoidessaan turvapaikanhakijoiden palauttamisesta ja luo näin omanlaistaan diskurssia. Kuitenkin diskurssianalyysin yhteydessä puhutaan merkityssysteemienkirjosta, joka tarkoittaa sitä, miten esimerkiksi turvapaikanhakijoita koskevassa uutisoinnissa voidaan korostaa samanaikaisesti yhteenkuuluvuutta, kansainvälisyyttä, mutta myös turvapaikanhakijoiden eroavaisuutta ja pelkoa oman kulttuurin rappeutumisesta (Jokinen ym. 2016, 32).

Diskurssianalyysissa keskitytään selvittämään, miten lehdistö määrittelee turvapaikanhakijoita ja maastapoistamista sekä miten ne tuodaan osaksi median keskustelua. Diskurssianalyysin näkökulmasta palautuksia ei oteta suoraan annettuina käsitteinä vaan merkitys täytyy etsiä lehdistön luomista diskursseista. Kielen voidaan näin katsoa olevan merkityssysteemejä, jotka yhteydessä toisiinsa ja muodostavat näin suhteessa toisiinsa diskursseja, kuten tässä tutkimuksessa näemme pakolaisen ihmisenä, mutta lehdistön luoman diskurssin avulla näemme pakolaisen ihmisarvon ja ihmisyyden tiettyssä valossa.

3.2 Kriittinen diskurssianalyysi

Lehdistön luoman diskurssin analysointi kriittisen analyysin avuin, jolloin tavoitteena on nähdä miten yhteiskunnallinen ja kulttuurinen muutos näkyy tiedostusvälineiden käytännöissä luoda diskurssia. Valtasuhteiden ja ideologian analysointi tekstissä on

kriittisen diskurssianalyysin pääpiirre. Tämän vuoksi on myös tärkeää analysoida sitä, miten nämä käsitteet sisältyvät tiedotusvälineiden uutisointiin tekstin ja yhteiskunnan suhteen ollessa dialektinen. Tekstit nimittäin muodostuvat sosiokulttuurisesti, mutta kuitenkin samanaikaisesti ne uusintavat ja muovailevat yhteiskuntaa, jossa elämme. (Fairclough 1998, 50-51.)

Vahvan diskursiivisen oletuksen omaava teksti on tapa käyttää valtaa ja saada yleisö ymmärtämään, jokin asia omien intressien mukaisesti. Kriittisessä diskurssianalyysissä on kyse vallankäytöstä, joka sisältää itsessään sisältää jo diskursiivisen oletuksen. Kriittinen diskurssianalyysi tutkii tekstin sisällä vallitsevia valtasuhteita ja niiden ilmentymistä, kuten Kyyjärven ja Jyväskylän palautustapauksissa lehdistön kielellistä sekä poliittista valtaa. Kriittisellä diskurssianalyysillä pyrin saamaan selville, kuinka lehdistö on puheissaan luonut diskurssia sekä pakkopalautuksista ihmisoikeudellisesta, että kansalaistottelemattomuuden näkökulmasta. Lehdistön uutisointi palautuksista on joukkoviestinnän vuoksi kaikkien saatavilla, jonka vuoksi palautuksien uutisoinnista syntyvien diskurssien luominen kohderyhmälle on helppoa, sillä arkielämässämme saatavat viestit otetaan helpommin vastaan ilman kriittistä ajattelua, asiantuntijuutta tai kulttuurista tuntemusta. Kielen konstruktivisuutta on vaikea hahmottaa kulttuurin sisään kuuluvana, jonka vuoksi varsinkin eksplikointi eli merkityksen selittäminen kulttuurin ulkopuoliselle on hyvin tärkeää, jotta ei syntyisi vääränlaisia diskursseja.

3.3 Eksplisiittisyys ja implisiittisyys

Erityisesti kriittiselle diskurssianalyysille on tärkeää, mitä lehdistö sanoo tai jättää sanomatta luodessaan diskurssia palautuksista. Diskurssianalyysin avulla onkin usein helppoa sanoa, mitä teksti sisältää, mutta se mikä yleensä jää puuttumaan, eli jätetään analyysissä sanomatta, on aivan yhtä tärkeää sosiokulttuurisen analyysin kannalta (Fairclough 1999, 5). Esimerkiksi uutisoidessa turvapaikanhakijoiden palautuksista, diskurssianalyysi voi keskittyä selvittämään mainitaanko tekstissä turvapaikanhakijoiden ihmisoikeuksia ollenkaan ja sitä, minkälaista diskurssia niistä luodaan. Myös miten ihmisoikeuksien mainitseminen on tekstissä esitetty ja minkälaisessa valossa esimerkiksi kansalaistottelemattomuus esitetään.

Eksplisiittisyydellä tarkoitetaan yleensä niitä tietoja, jotka tulevat selkeästi ilmi tekstistä eli toisin sanoen selitetään selkeästi esiin tekstissä. Eksplisiittisyys on diskurssianalyysin kannalta tärkeää, sillä sen avulla voidaan nähdä mitä sanotaan selkeästi ja myös nähdä sen implisiittisyyden eli mitä jätetään sanomatta, mutta minkä voi kuitenkin lukea rivien välistä. Kuitenkin se mitä on tekstissä saatavilla ja se, mikä tekstistä puuttuu voi olla myös sekä eksplisiittistä, että implisiittistä (Fairclough 1999, 5).

Implisiittisyyttä on kahdenlaista tyyppiä, *presupposition* ja *implicature* (Levinson 1983: Fairclough 1999, 5). Presuppositioneilla eli ennakko-olettamuksilla tarkoitetaan asioita, jotka voidaan olettaa lukijan jo tietävän ja jätetään näin tämän tulkinnan varaiseksi. Implisiittisyys on itseasiassa puolivälissä sitä, että on jokin asia mainittuna tekstissä ja sen välillä puuttuuko se tekstistä kokonaan (Fairclough 1999, 5). Esimerkiksi lehdistö voi implisiittisesti ennakko-olettamuksien avulla uutisoidessaan turvapaikanhakijoiden palautuksista, jättää selittämättä tekstissä, mitä palautus tai pakkopalautus tarkoittaa eli oletettaisiin lukijan jo tietävän sen konteksti ja tulkitsevan tekstiä näin omien tietojensa pohjalta.

Implicature tarkoittaa taas implikoitua tietoa, jota esimerkiksi turvapaikanhakijoista uutisoidessa voitaisiin käyttää niin, että lehdistö uutisoisi turvapaikanhakijoiden huonoista oloista Suomessa, jolloin jätettäisiin mainitsematta mistä syystä huonot olot johtuisivat, mutta annettaisiin ymmärtää niiden johtuvan maahanmuuttoviraston epäoikeudenmukaisista palautuspäätöksistä. Implikointi vaatii tekstiltä siis sitä, että jotakin annetaan ymmärtää kuitenkin sanomatta sitä kuitenkaan täysin. Eksplisiittisyyden ja implisiittisyyden erottaminen tekstistä on huomattavan tärkeää sosiokulttuurisissa analyyseissa (Fairclough 1999, 6), joiden avulla voidaan tulkita esimerkiksi tässä tutkielmassa lehdistön luomaa diskurssia turvapaikanhakijoiden uutisoinnista.

4. ANALYYSI

4.1 Yleiskatsaus

Tiedotusvälineet ylläpitävät poliittista julkisuutta (Fairclough 1997, 21). Lehdistön uutisoinnilla on siten suuri merkityssuhde kohderyhmänsä ajatteluun, ja näin ollen myös vahva side diskurssien luomiseen. Joukkoviestinnän eli lehdistön valta on sen kielenkäytössä (Fairclough, 1997, 10.), jonka avulla tiedotusvälineet pystyvät luomaan erinäisiä sosiaalisia konstruktioita, jotka muovaavat lukijoiden ymmärtämystä ja asenteita turvapaikanhakijoihin kohdistuneista palautuksista. Lehdistöllä vastuu arvojen ja aatteiden välittämisestä kohderyhmille, sillä usein lehdistön sanoma voi olla lukijan ainoa kosketuspinta asianomaiseen tapaukseen.

Diskurssien ollessa kielen sosiaalista käyttöä eri sosiaalisissa konteksteissa ja yhteyksissä (Fairclough 2012, 78), on lehdistöllä valtaa luoda ja muokata diskursseja turvapaikanhakijoiden palautuksista. Representaatio eli lehdistön mahdollisuus valita mitä sanotaan ja mitä ei sanota sekä missä tärkeysjärjestyksessä asiat esitetään (Fairclough 1997, 13.), näkyy erityisesti poliittisista asioista uutisoitaessa. Turvapaikanhakijoihin kohdistuvia ennakkoluuloja voidaan muokata tai jopa vahvistaa lehdistön uutisoinnilla, kun esitettävät asiat sisällytetään poliittisten agendojen mukaisesti.

4.2 Kansalaistottelemattomuuden näkökulma

Jokainen tunnistaa oikeuden vastustaa hallintoa, kun se on epäoikeudenmukaista tai hyödytöntä (Thoreau 2000, 3). Kansalaistottelemattomuus perustuu juuri tähän olettamukseen ollessa toimintaa, jolla pyritään aktiivisesti korjaamaan epäoikeudenmukaiseksi koetut lainmukaiset päätökset. Kansalaistottelemattomuuteen sisältyy aina lain rikkominen ja sen tiedostaminen (Konttori, jyu.fi). Kyyjärven maastapoistamistapauksessa lakia rikottiin vastustamalla poliisin valtaa ja oikeusvaltion päätöstä turvapaikanhakijoiden palauttamisesta. Vaikka lain rikkominen kuului Kyyjärven tapauksessakin vahvasti osaksi mielenilmausta, ei kyseessä ole se, etteikö lakia ja oikeuslaitosta arvostettaisi vaan kyse siitä, että lakiin pohjautuvat päätökset turvapaikanhakijoiden palautuksista on koettu epäoikeudenmukaisina.

Laki voi olla oikeudellisesti legaalinen eli oikeuden hyväksymä ja pätevä, mutta se voidaan kokea silti epäoikeudenmukaiseksi ja vääräksi esimerkiksi ihmisoikeuksien näkökulmasta. Kansalaistottelemattomuus pyrkii aktiivisesti torjumaan ja muuttamaan juuri näitä epäoikeudenmukaisuuksia lainsäädännöstä. Turvapaikanhakijoiden palautuspäätöksiä vastustaessa aktivistit ovat tiedostaneita siitä, että heitä voidaan rangaista teostaan johtuen, kuten yleensäkin kansalaistottelemattomuuteen nojattaessa.

Kansalaistottelemattomuus voidaan usein nähdä kahdesta eri näkökulmasta. Ei haluta vastustaa oikeuslaitoksen laillisia päätöksiä, mutta toisaalta nähdään kansalaistottelemattomuuden johtavan usein epäinhimillisten ja epäoikeudenmukaisten päätösten uudistamiseen. Kansalaistottelemattomuuden näkökulmasta turvapaikanhakijoiden palautuksia on mahdollista saada muutettua tai ainakin mahdollisuus esittää niiden epäoikeudenmukaisuus. Lehdistöllä on ollut Kyyjärven ja Jyväskylän tapauksissa, mutta myös muissa palautustapauksissa, valta siihen, minkälaista diskurssia kansalaistottelemattomuudesta luodaan. Eli nähdäänkö kansalaistottelemattomuus ihmisoikeuksien puolustamisena vai luodaanko negatiivista diskurssia kansalaistottelemattomuudesta poliisin toimien aktiivisena häiriköintinä.

4.3 Ihmisoikeudellinen näkökulma

Ihmisoikeudet ovat Yhdistyneiden kansakuntien yleismaallisen ihmisoikeusjulistukseen (1948) kirjattuja universaaleja eli kansainvälisiä oikeuksia, jotka jokainen sopimuksen allekirjoittanut valtio on tunnustanut ja sitoutunut noudattamaan sekä kunnioittamaan (ykliitto.fi). Ihmisoikeusrikkomuksia tapahtuu silti ympäri maailmaa myös maissa, jotka ovat allekirjoittaneet YK:n ihmisoikeussopimuksia. Erityisesti ihmisoikeusloukkauksia tapahtuu vähemmistöjä kohtaan. Esimerkki ihmisoikeusloukkauksien kohteeksi joutuvasta vähemmistöstä voi olla, vaikka turvapaikanhakijat, jonka vuoksi onkin kiinnostavaa selvittää myös lehdistön uutisoinnista löytymää ihmisoikeusdiskurssia. Palautuksissa ihmisoikeudet voidaan nähdä uhattuina maahanmuuttoviraston mielivaltaisten päätöksiensä vuoksi, jolloin päätökset rikkovat ihmisoikeuksia ja palautusten voidaan katsoa näin rikkovan universaaleja ihmisoikeuksia, joita jokainen ihminen kansalaisuuteen katsomatta ansaitsee. Ihmisoikeudellinen näkökulma välittyy tekstistä siten, miten turvapaikanhakijoiden ihmisyyttä kuvaillaan ja minkälaista diskurssi siitä luodaan.

4.4. Lehdistö

4.4.1 Yleisradion uutisointi Kyyjärven palautuksesta

Yleisradion uutisointi ”Kyyjärven pakkopalautus puhuttaa viranomaisia – työ Suomessa voi olla syy siirtää paluulentoa” Kyyjärven turvapaikanhakijoiden palautuksesta käsittelee sisäministeriön ja maahanmuuttovirasto Migrin keskinäisen tiedonvälityksen ongelmallisuutta. Kyyjärven afgaaniperheen isän tiedettiin hakeneen sekä turvapaikkaa, että oleskelulupaa voimassaolleen työsuhteen takia. Tästä seikasta huolimatta maahanmuuttovirasto oli päättänyt antaa perheelle kielteisen turvapaikanhakupäätöksen sekä toimeenpanna perheen palauttamisen takaisin kotimaahansa poliisin avulla. Sisäministeriön kannalta päätös turvapaikanhakijaperheen palauttamisesta on nähty ongelmallisena, sillä ministeriön on täytynyt vastata pakolaiskysymysten oikeudenmukaisuudesta, vaikkakin Migri on oma poliittisesti sitoutumaton instituutionsa.

Uutisessa maahanmuuttoviraston ylijohtaja Jaana Vuorio korostaa, että tiedonkulkua sekä sisäministeriön, että Migrin välillä on parannettava. Migrin ylijohtajan voidaan siis katsoa myöntäneen implisiittisesti Kyyjärven palautuspäätöksen olleen epäoikeudenmukainen ja, että palautuspäätöksiä on toimeenpantu hutiloiden. Kuitenkin uutisen seuraavassa kappaleessa sisäministeri Paula Risikko toteaa, ettei halua ottaa sen tarkemmin kantaa Kyyjärven palautustapaukseen, jossa suureksi ongelmaksi muodostui oleskelulupahakemuksen päätöksen odottaminen ja afgaaniperheen isän työpaikka. Lausunnon sisäisen jännitteen paljastaa sisäministerin haluttomuus ottaa kantaa tarkemmin turvapaikkapolitiikkaan ja perheen isän oleskeluluvan oikeudenmukaisuuteen tai maahanmuuttoviraston ja ministeriön yhteistyöhön. Poliittisista mielipiteistä puhuminen julkisesti ilman hallituksen tukea voi osoittautua haasteelliseksi yksittäisen ministerin kannalta, mutta myös antaa epäselvän kuvan hallituksen turvapaikkapolitiittisesta linjasta.

”Työ on parasta sosiaaliturvaa” toteaa ministeri Risikko ja tämä kohta on Yleisradion uutisoinnissakin painettu suurella fonttikoolla. Lauseen linkittäminen osaksi turvapaikkapolitiikkaa on riskialtista, sillä tällaisessa ei oteta huomioon turvapaikanhakijoiden perusteltua oikeutta turvaan vaan luodaan diskurssia heidän halustaan vain sosiaaliturvaetuksiin eli niin sanottua elintasosiirtolaisen diskurssia korostetaan. Vaikka kyseessä on yksittäinen afgaaniperhe, Ylen uutisoinnilla on suuri merkitys

turvapaikanhakijoista ryhmänä luotavaan diskurssiin ja siihen, miten se välittyy lukijoille. Uutisoinnissa ei esimerkiksi käsitellä ollenkaan kyseisen maan turvallisuustilannetta, johon turvapaikanhakijat aiotaan palauttaa. Suomen ulkoministeriön internetsivuilla kuitenkin lukee, että kaikkea Afganistaniin kohdistuvaa matkustamista on vältettävä (Ulkoministeriö). Asian sivuuttaminen täysin turvapaikanhakijoiden palautuksista uutisoitaessa on huolestuttavaa, sillä siten sivuutetaan perustavanlaatuinen syy, minkä vuoksi turvapaikanhakijat ovat alun perin saapuneet Suomeen. Uutisoinnissa kerrotaan myös, että ensimmäisenä palautettaviksi kohdistuvat henkilöt, joiden kerrotaan olevan ”turvallisuusriski”. Yleisradion uutisoinnissa Kyyjärven palautuksesta, kuitenkin ei oteta ollenkaan kantaa siihen kuinka suuri turvallisuusriski voi olla lähettää pakolaisia vaaralliseen maahan. Tällä tavoin luodaan diskurssia turvapaikanhakijoiden aiheuttamasta turvattomuudesta valtiolle, kun uutisoinnilla luodaan implisiittisesti diskurssia siitä, että kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneet poistetaan maasta turvallisesti eikä aiheuttaen vaaraa suomalaisille. Tämän kaltaisen retoriikan voidaan katsoa olevan maahanmuuttajien uhkaavan valtion turvallisuutta ja identiteettiä. (Salmio T. 2000, s. 10). Turvattomuuden diskurssi liitetään vahvasti terrorismiin ja islamiin, jotka ovat vahvoja ja vaarallisia ennakkoluuloja, jotka kohdistuvat usein turvapaikanhakijoihin.

Toinen Yleisradion uutisointi Kyyjärven palautustapauksesta on otsikoitu dramaattisesti ”Äiti ja vauva pakenevat poliisia Kyyjärvellä – käännytettävän perheen isä haettiin työpaikalta ja lapsi päiväkodista” (Yleisradio, 2017). Uutisen otsikointi saa tapauksen kuulostamaan enemmänkin rikosdraamalta, kun turvapaikanhakijoiden palautukselta. Otsikointi jättää kertomatta perheen hädestä ja turvan tarpeesta käyttäen hyväkseen tapauksen dramaattisuutta turvapaikanhakijaperheen kustannuksella. Uutisoinnilla on myös luotu diskurssia yhteiskunnallisista valtasuhteista ja ideologiasta, jotka näkyvät siinä, miten tämän hetkisen yhteiskunnallisen tilanteen mukaan suhtautuminen turvapaikanhakijoihin on kahtiajakautunutta. Kyyjärvellä kerrotaan olevan suvaitsevainen ilmapiiri turvapaikanhakijoita kohtaan, mikä antaa osviittaa siitä, ettei hyvä maine myönteisestä suhtautumisesta turvapaikanhakijoita kohtaan, olisi niinkään yleistä kaikkialla vaan, että suhtautuminen turvapaikanhakijoihin voi olla kriittisempää ja varautuneempaa muualla. Suvaitsevasta ilmapiiristä luodaan uutisoinnin mukaan lähes epänormaalia diskurssia, sillä se erottelee suhtautumista turvapaikanhakijoihin hyvin vahvasti.

Uutisoinnissa Kyyjärven kunnanjohtaja kertoo näkemyksensä tapaukseen kuvailemalla perheen äidin paniikkia ja sitä, miksei perheen isän oleskelulupahakemuksen päätöstä oltu voitu poliisien ja maahanmuuttoviraston toimesta odottaa loppuun vaan palautus aloitettiin ilman virallisia tuloksia. Tällä tavalla kunnanjohtaja implisiittisesti arvostelee maahanmuuttoviraston päätöksiä ja toimintaa vääränlaiseksi. Myös perheen äidin paniikkia kuvailemalla turvapaikanhakijaperheen ahdinkoa koetaan korostamaan ja herättämään mahdollisesti myös lukijoiden tunteita. Kuten uutisoinnista käy ilmi poliisitarkastaja Mia Poutanen ei ota suoraan kantaa Kyyjärven palautustapaukseen. Hän kuitenkin toteaa, että poliisin suorittamat täytäntöönpanot pohjautuvat aina täytäntöönpanokelpoiseen päätökseen. Tämä tarkoittaa implisiittisesti sitä, että poliisin tekemät turvapaikanhakijoiden palautukset ovat oikeutettuja eikä niiden pätevydestä tulisi olla epäselvyyttä.

Kolmas Yleisradion uutisointi Kyyjärven palautustapauksesta, ”Kyyjärven afgaaniperheen palautusjutussa jälleen käänne – Kunnanjohtaja: ”Pahin skenaarior on, että vain isä saa jäädä” (Yleisradio, 2017), käsittelee afgaaniperheen isän väliaikaista oleskelulupaa ja, mitä oleskeluluvan päättymisen jälkeen perheelle tapahtuu. Afgaaniperheen palautus keskeytettiin Kyyjärvellä perheen isän työsopimuksen vuoksi, mutta hänen työsopimuksensa on voimassa uutisen mukaan vain vuodenvaihteeseen saakka. Kyyjärven kunnanjohtajan mukaan on huolestuttavaa, jos muu perhe joutuu palaamaan takaisin Afganistaniin vuodenvaihteen jälkeen ja vain perheen isä saa jäädä Suomeen. Kunnanjohtaja haluaa ottaa näin kantaa maahanmuuttoviraston jo aikaisemminkin kritiikkiä saamaan perheenyhdistämisen ja –palauttamispolitiikkaan. Maahanmuuttovirasto on saanut turvapaikanhakijoiden palautuksista paljon palautetta sen osalta, että palautuksen kohteena on usein olleet perheitä, jolloin lapset ajetaan vaaralliseen tilanteeseen palauttamalla heitä konfliktimaihin. Kyyjärven palautuksesta uutisoidessa Yleisradio antaa turvapaikanhakijoista vahvasti suvaitsevaista ja ymmärtäväistä kuvaa. Palautustapauksen uutisoinnissa nähdään turvapaikanhakijoiden inhimillinen tarve turvaan eikä myöskään heidän ihmisoikeuksiaan sivuuteta.

4.4.2 Yleisradion uutisointi Jyväskylän palautuksesta

Yleisradion uutisointi Jyväskylän palautustapauksesta on selkeästi sensaatiohakuisempi, kuin uutisointi Kyyjärven tapauksesta, sillä Kyyjärven tapauksen uutisointiin liittyi enemmänkin näkökulma Maahanmuuttoviraston epäoikeudenmukaisesta

palautuspäätöksestä, kuin kansalaistottelemattomuudesta ja ihmisoikeuksista. Tiedotusvälineille on tyypillistä antaa pakolaisuudesta ja turvapaikanhakijoihin liittyvistä konflikteista ylidramatisoiva ja sensaatiohakuinen kuva (Hakovirta 1989, 14.), kuten myös Salmenrannan vastaanottokeskuksen palautus uutisoinnissa huomattiin. Mellakka, turvallisuus ja dramaattisuus olivat käsitteitä, jotka toistuivat useassa Yleisradion uutisoinnissa Jyväskylän tapauksesta.

”Poliisi päätti Jyväskylän käännytyskärhämän voimakeinoin – dramaattinen video näyttää mielenosoituksen hajottamisen” (Yleisradio, 2017) uutisointi kuvailee palautuksia vastustaneiden mielenilmaisua syyksi, minkä vuoksi poliisi joutui käynnistämään suuoperaatioksi kutsutun tapahtumasarjan tapauksesta. Poliisi joutui uutisoinnin mukaan käyttämään palautuksessa kaasusumutetta ”useita kertoja”, mutta kuitenkin vain yhtä tilannetta varten. Kaasusumutetta käytettiin mielenosoitukseen osallistunutta henkilöä kohtaan ja lisäksi uutisointi kertoo, että poliisi joutui myös ottamaan kiinni kaksi mielenosoittajaa. Kansalaistottelemattomuuden diskurssia luodaan negatiiviseksi ja halutaan saada poliisin tekemät päätökset kuulostamaan enemmän oikeutetuilta kuin ihmisoikeuksia puolustaneiden mielenosoittajien teot.

Uutisoinnissa myös korostetaan poliisin sanomaa, jossa kerrotaan tämänkaltaisten eli palautuksiin kohdistuvien poliisitehtävien vastustamisen olevan nousussa. Kansalaistottelemattomuutta ja poliisin vastustamista ihmisoikeuksia puolustamalla saatetaan siis huonoon valoon, sillä se aiheuttaa poliisivoimien pulaa ja ongelmia oikeusvaltion turvapaikkapäätöksien täytäntöönpanolle. Uutisoinnissa kerrotaan poliisin mukaan mielenilmaukseen osallistuneiden käyttäneen passiivista voimankäyttöä, kuitenkin mielenkiintoista tästä käsitteestä tekee sen, miten passiiviseksi kuvailtua voimankäyttöä jouduttiin kuitenkin vastustamaan poliisin lisätyin resurssillisten voimin avulla. Poliisipartiota uutisoinnin mukaan piiritettiin, vaikka palautustapauksessa on kyse itseasiassa poliisin käyttämästä voimasta ja pakosta turvapaikanhakijoita kohtaan.

Toinen Yleisradion uutisointi ”Jyväskylän käännytyskärhämä afganistanilaisen taksinkuljettajan perhe ei halua lähteä Suomesta” (Yleisradio, 2017) Jyväskylän tapauksesta kuvailee tapahtunutta ”käännytyskärhämänä”, mutta antaa sisällöltään selkeästi kuvan, että tapaus on ollut kuitenkin rauhallinen ja väkivallaton. Uutisoinnissa on käytetty rikosylikomisarion lausuntoa, jossa todetaan, ettei palautuksessa oli tarvittu käyttöä

voimakeinoja. Tämä luo implisiittisesti diskurssia sille, että palautustapauksissa yleisesti voimankäyttö turvallisuuden takaamiseksi olisi tarpeellista. Afgaaniperheen isän korostetaan myös vastustavan palautusmääräystä, vaikka perhe on saanut kielteisen turvapaikkapäätöksen. Perheen isästä halutaan näin korostaa diskurssia kansalaistottelemattomuuden näkökulmasta, hänen vastustaessaan oikeudellisia päätöksiä. Kuitenkin uutisoinnissa käsitellään myös Afganistanin turvallisuustilannetta, sillä perhe on shiiamuslimeita, joiden olot sunnimuslimivaltaisessa maassa ovat vaikeat. Näin lehdistö saa myös korostettua ihmisoikeuksien näkökulmaa tekstissä luoden merkitystä sille, minkä vuoksi perhe on alun perin paennut Afganistanista.

Uutisointi on representaation avuin kuvaillut ensin turvapaikanhakijoiden syitä tulla Suomeen hakemaan turvapaikkaa ja vasta sen jälkeen kertonut, että turvapaikanhakijat ovat saaneet kuitenkin kielteisen turvapaikkapäätöksen. Representaatiolle on aina syy taustalla ja tästä uutisoinnista sen voidaan katsoa olevan syy saada ihmisoikeudellinen näkökulma tärkeäksi osaksi palautusuutisointia.

Kolmas Yleisradion uutinen ”Poliisi turvautui kaasusumutteeseen Jyväskylässä – afgaaniperhe saatiin poistettua vastaanottokeskuksesta” (Yleisradio, 2017), antaa heti otsikoinnissaan mielikuvan siitä, että kaasusumutetta jouduttiin käyttämään palautettavaa perhettä kohtaan, vaikka kyseessä oli sumutteen käyttö mielenosoittajia kohtaan. Uutisointi kuvailee palautustapausta suuroperaatina, jossa poliisin vahvistukseksi tarvittiin joukkojenhallintavoimia. Tapauksen uutisointi muutenkin luo diskurssia siitä, että poliisi olisi joutunut tapauksessa uhriksi, kun mielenilmaukseen osallistuneet estivät heidän pääsyänsä vastaanottokeskukseen. Kuitenkin mielenkiintoisen vivahteen tähän luo se, että paikalla uutisoinnin mukaan oli ollut vain ”joitakin kymmeniä”. Uutisointi luo kansalaistottelemattomuuteen turvautuneista henkilöistä muutenkin negatiivista kuvaa, kun poliisiin kerrotaan joutuneen perääntyvän turvallisuussyistä mielenilmauksen vuoksi. Ihmisoikeudet ja kansalaistottelemattomuus näkyvät Yleisradion uutisoinnissa molemmista palautuksista ennalta määrättyinä ja oletettuina. Turvapaikanhakijoiden ihmisoikeudet selkeästi ymmärretään, mutta kuitenkin poliisin ja maahanmuuttoviraston päätökset nähdään painokkaampina ja oikeutetumpina, jolloin kansalaistottelemattomuudestakin luodaan negatiivista ja dramatisoitua diskurssia.

Yleisradio jättää kuitenkin sekä Jyväskylän että Kyyjärven palautusuutisoinnissa kommentoimatta tai edes mainitsematta Afganistanin turvallisuustilannetta millään tavalla,

joka voidaan tulkita niin, ettei lehdistö halua luoda liian kantaaottavaa kuvaa palautuksista ja niiden oikeudellisuudesta. Kuitenkin yhteiskunnallinen ilmapiiri ja vallitseva poliittinen tilanne ovat luettavissa uutisoinnissa, sillä kaikesta pyritään uutisoimaan mahdollisimman neutraalisti ja riippumattomasti, vaikkakin myös luotuja diskursseja on mahdollista löytää. Ihmisoikeuksien ja kansalaistottelemattomuuden näkökulmat näkyvät uutisoinnissa palautuksista ja niiden sivuuttaminen on lähes mahdotonta, sillä koko palautus keskustelun voidaan nähdä kietoutuvat näiden käsitteiden ympärille. Turvapaikanhakijoista luotavasta diskurssista palautuksista uutisoimalla näkyy yhteys turvapaikanhakijoihin suhtautumiseen ja poliittiseen suuntautumiseen.

4.5 Historiallinen konteksti

Pakolaisen voidaan katsoa olevan ainut hahmo tai kategoria, jossa voimme havaita poliittisen yhteisön muotoja ja rajoja, ainakin aikana jolloin kansallisvaltiot eivät vielä ole täysin menettäneet omia rajojaan ja suvereniteettiaan (Agamben 2001, 1). Agambenin mukaan (2001, 2) tutkiessa pakolaisuuden hahmoa on luovuttava kokonaan kansalaisuuden käsitteestä. Kansalaisuuden ja pakolaisuuden käsitteiden erottelu ei ole kuitenkaan yhtä yksinkertaista kuin se saattaisi aluksi tuntua. Usein historian tapahtumissa, pakolainen luopui mieluummin omasta kansalaisuudestaan, kun palasi takaisin kotimaahansa, jossa mahdollisesti ainut vaihtoehto hänelle olisi ollut kuolema. Myös poliittisten mielipiteidensä takia vainotuiksi tulleet joutuvat esimerkiksi Nürnbergissä vuonna 1935 luopumaan kansalaisoikeuksistaan. Tämä ja useat muut tapaukset kansalaisoikeuksien riistämisestä ovat olleet alkua kansalaisuudettomuuden ajatukselle (Agamben 2001, 2), joista myös turvapaikanhakijat ovat yksi esimerkki.

Agambenin mukaan (2001, 2) pakolaisuudelle on ilmiönä tyypillistä se, että kun pakolaisuutta ei voida enää määritellä yksilötapaukseksi vaan se näyttäytyy suurina massoina koskettavana ilmiönä. Yksittäisille valtioille on olennaista silloin se, että ne ovat täysin kyvyttömiä ratkaisemaan pakolaisongelmaa, huolimatta perustavan laatuisista ihmisoikeuksista, ja siirtävät vastuutaan pakolaisuudesta poliisien ja humanitaaristen organisaatioiden harteille. Erityisesti tämä on näkynyt myös vuonna 2015 puhjennut pakolaiskriisin myötä myös turvapaikanhakijoiden palautuksissa. Palautukset ovat jääneet poliisien täytäntöönpanemiksi ja Migrin määrittelemiksi sekä humanitaariset organisaatiot

kuten Pakolaisapu ovat ottaneet vastuuta sekä ihmisoikeusjärjestöt, kuten Amnesty International kritisoineet julkisesti maahanmuuttoviraston päätöksiä.

Kansallisvaltion rappeutuminen kuitenkin merkitsee ihmisoikeuksien kriisiä, sillä pakolaisen ollessa hahmo, josta poliittisen yhteisön rajoja voidaan havaita, pakolaisuuden ja ihmisoikeudet kohtaavat murroksen. Luovuttamattomat ihmisoikeudet menettävät arvonsa, kun kansallisvaltioiden rajat rappeutuvat niin, ettei niistä enää voi erottaa kansallista identiteettiä tai kansallisen valtion oikeuksia. Pakolaisuutta onkin yleisesti pidetty väliaikaisena tilana, jolloin joko palataan takaisin kotimaahan tai saadaan uusi kansalaisuus. Kansallisvaltion oikeudelle pakolaisuuden tila taas kestävässä ratkaisuna tuntuu mahdottomalle (Agamben 2001, 3). Nykyään, kun Eurooppa on pakolaiskriisien vuoksi tullut siihen pisteeseen, ettei pakolaisia voi rajata vain pakolaisleireille niiden epäinhimillisyytensä ja tilapäisyytensä vuoksi ja, että Eurooppaan on saapunut pysyvästi maassa oleskelevia ei-kansalaisia, jotka eivät halua tulla palautetuiksi. Tällaisista henkilöistä on ehdotettu kutsuttaviksi *denizen* nimellä, *citizen* eli kansalaisen poikkeuksena, mutta kuitenkin vastaavanlaisen jaottelun on nähty aiheuttavan suvaitsemattomuutta ja vihamielisyyttä ei-natiiveja kohtaan (Agamben 2001, 3).

Turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten voidaan siis tämän teorian mukaan katsoa olevan uhka kansallisvaltioille, joiden suvereniteetin perustana on toiminut maan syntyperäisyys. Näin voidaan katsoa, että idea kansallisvaltiosta on myös tullut loppuunsa. Turvapaikanhakijoista myös lehdistön uutisoinnissa pyritään usein luomaan diskurssia heidän eroavaisuudestaan Suomen kansalaisia kohtaan ja nähdään pakolaisuus siten myös kansalaisuudettomuuden näkökulmasta. Kansalaisidentiteettien ollessa vahvasti juurtuneita, niiden näkyminen myös riippumattoman ja kansainvälisen lehdistön uutisoinnissa on silti yleistä. Pakolaisuuteen liittyvä kansalaisuudettomuuden ongelma on ollut läsnä pakolaiskeskustelua jo kauan pakolaisuuden historiasta saakka ja säilynyt osana sitä, vaikka nykypäivänä kansallisvaltioiden rajat ovat hälventyneet eikä ihmisten arvoa nähdä oikeutetuksi kansalaisuuden perusteella.

5. LOPPUPÄÄTELMÄT

Nykypäivänä, kun yhteiskuntamme on yhä enemmän medioitunut eli media keskittynyt myös poliittinen julkisuus muodostuu lähes kokonaan sähköisten tiedotusvälineiden kautta (Fairlough 1997, 21.), jonka vuoksi myös Kyyjärven ja Jyväskylän tapauksien palautuskeskustelu sai omanlaisen diskurssinsa joukkoviestimissä. Yleisesti julkisia tiedotusvälineitä pidetään poliittisesti sitoutumattomina, minkä vuoksi poliittisuus täytyy lukea esiin tekstistä, jolloin poliittinen valta ja kielenkäytöllä luotujen diskurssien löytäminen uutisoinnista on mahdollista.

Palautustapauksien herättämä keskustelu on kahtiajakautunut yhteiskunnalliseen keskusteluun ihmisoikeudellisesta näkökulmasta sekä kansalaistottelemattomuutta kritisoivasta näkökulmasta, mikä näkyy julkisessa turvapaikkapoliittisessa keskustelussa sekä uutisoinnissa palautuksista. Jokaisen poliittisen päätöksen takana on aina motiivi ja valta-asetelma, jonka pohjalta päätöksiä tehdään. Myös maastapoistamispäätöksissä tämä näkyy selkeästi, sillä turvapaikkapolitiikka on politiikkaa, jossa ei voida sanoa olevan yhtä ainoa oikeaa tapaa tehdä päätöksiä. Hallitus katsoo kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden palautukset oikeudellisina, mutta oppositio vastustaa ja kritisoi niitä vahvasti. Suomen tämän hetkisen hallituksen ajama pakolaispolitiikka hyödyntää paljon retoriikkaa, jossa puhutaan välttämättömyydestä ja oikeuden tekemistä päätöksistä, jonka vuoksi palautuksia täytyy suorittaa. Lehdistön ollessa oma osansa mediaa ja poliittiseen riippumattomuuteen pyrkivää joukkoviestintää, Kyyjärven ja Jyväskylän turvapaikanhakijoiden palautus uutisointi voidaan katsoa olevan vain heijastus poliittisten päättäjien lausunnoista, joita on pyritty muokkaamaan niin, ettei poliittinen agenda näy selkeästi läpi uutisoinnista.

Pakolaisuus ja turvapaikanhakijat ovat vaikea tilanne pakolaisille itselleen, mutta vaikuttaa myös selvästi valtioon, johon pakolaisia sijoitetaan. Kuitenkaan ei täydy unohtaa, ettei turvapaikanhakija lähtisi kotimaastaan ilman oikeata uhkaa vaarasta, jonka vuoksi tiedotusvälineiden valta turvapaikkapolitiikassa on hyvin vahva hallitessaan diskurssia siitä, minkälaisia mielikuvia turvapaikanhakijoista luodaan lukijoille. Pakolaisuuden ratkaisulle ei ole olemassa yhtä ainoa oikeaa ratkaisua, mutta siihen mennessä, kun pakolaisuus tulee olemaan ongelma, poliittisesti sitoutumattoman journalismin tulisi olla mahdollisimman

neutraaleita ja tarkkoja ilmaisuissaan turvapaikanhakijoihin liittyvissä uutisoinneissaan. Varsinkin, kun vaihtoehtolehdistöt ovat myös käyttäneet mahdollisuuksiensa mukaisesti valtaa pakolaisuudesta ja siihen liittyvistä yleisistä mielikuvista.

Yleisradion turvapaikanhakijoiden palautuksiin liittyvässä uutisoinnissa huomaa myös erään nykypäivän median erityispiirteen. Uutisointi muuttuu yhä enemmän jutustelunomaiseksi mediassa, jonka alkuperäinen tarkoitus on uutisoida niin sanotuista julkisista asioista (Fairclough 1997, 20). Jyrkät asiatyyliset rakenteet löysentyvät ja esimerkiksi Yleisradio uutisoinnillaan Jyväskylän palautuksesta käyttää tunteisiin vetoavaa tyyli kirjoittaessaan afgaaniperheen äidin paniikista. Jutustelunomaistumiseen liittyy vahvasti myös kohderyhmän arvoja ja kulttuuria suosiva kielenkäyttö. Kuitenkin jutustelunomaiseen kielenkäyttöön mediassa liittyy uhkakuva siitä, että teksti on valtasuhteiden muutosta suuntaan, jossa tavallinen kansa manipuloidaan poliittisesti ja yhteiskunnallisesti. On hyvin kiistanalaista, hyötykö vai kärsiikö kansa ja kohderyhmä diskurssikäytäntöjen jutustelunomaisuudesta (Fairclough 1997, 24). Ideologisten uutisten kertominen normalisoituu näin helposti ja lehdistön valta palautuksia kohtaan kohdistuvissa aatteissa ja arvoissa korostuu. Lehdistön uutisointi turvapaikanhakijoiden palautuksista pyrkii mahdollisimman neutraaliin kielenkäyttöön sekä palautuksista, että turvapaikanhakijoista ryhmänä. Kuitenkin negatiivista diskurssia kansalaistottelemattomuudesta on luotu ja mielenosoitukset on asetettu turvattomiksi sekä poliisia häiritseviksi tapauksiksi ihmisoikeudelliseen näkökulmaan ollenkaan kantaa ottamatta.

Joukkoviestintä vaikuttaa yhteiskunnan valtasuhteisiin, mutta myös toisinpäin. Erityisesti turvapaikanhakijoiden palautuksissa, turvapaikanhakijoista syntyviin mielikuvien ja sosiaalisten konstruktoiden syntymisessä joukkoviestinnän vaikutus on suuri. Tiedotusvälineillä katsotaan olevan ”ideologinen toimintakoneisto”, mutta kuitenkin se ei ole täysin alisteinen poliittiselle manipuloinnille. Tiedotusvälineiden valtavan suuri rooli ja mahdollisuudet ideologioilla vaikuttamiseen ovat asioita, joista valtion kannattaa pitää kiinni aktiivisella valvonnallaan huolta, jotta tiedotusvälineet säilyvät poliittisesti riippumattomina. (Fairclough 1997, 65).

Lähdeluettelo

Kirjallisuuslähteet:

- Agamben, Giorgio (2001). Ihmisoikeuksien tuolla puolen. Keinot vailla päämäärää. Reunamerkitöjä politiikasta: Tutkijaliitto, Helsinki.
- Fairclough, Isabela & Fairclough, Norman (2012). Political Discourse Analysis – a Method for Advanced Students. New York: Routledge.
- Fairclough, Norman (1995). Critical Discourse Analysis – The Critical Study of Language.
- Fairclough, Norman (1997). Miten media puhuu. Tampere: Vastapaino.
- Förbom, Jussi (2014). Väki, valta ja virasto – maahanmuuttovirasto ja suomalainen turvapaikkapolitiikka. Helsinki: Into kustannus
- Hakovirta, Harto (1989). Pakolaisuus – maailman ongelma, meidän ongelmamme. Tampere: Kustannus 54
- Hyvärinen M., Kurunmäki J., Palonen K., Pulkkinen T. & Stenius H. (2003).
- Janas, P. & Huldin. P. (1992). Pakolaisten oikeuksista ja velvollisuuksista Suomessa. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, pakolaistoimisto
- Kunelius, Risto (2009). Viestinnän vallassa. Helsinki: WSOY
- Käsitteet liikkeessä: Suomen poliittisen kulttuurin historia. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen A., Juhila K. & Suoninen E. (2016). Diskurssianalyysi – Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino.
- Salmio, Tiina (2000). Suomen maahanmuutto- ja pakolaispolitiikka 1990-luvulla – maahanmuutto ja pakolaisuus turvallisuushkana valtion politiikassa. Turku: Digipaino
- Thoreau, Henry (2000). Civil Disobedience. Infomotions, Inc.
- Zizek, Slavoj (2015). Uusi luokkataistelu. Helsinki: Into Kustannus

Internetlähteet:

- Bitoulas, Alexandros (2016): Asylum in the EU Member States. Raportti. Eurostat Newsrelease verkkokanava. Saatavilla < <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7203832/3-04032016-AP-EN.pdf/> >, luettu 4.1.2018.
- Figures at a Glance (2017). Raportti. UNHCR:n verkkokanava. Saatavilla < <http://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html> >, luettu 4.1.2018.

Konttori, Johanna. Web-sivu. Jyväskylän yliopiston verkkokanava. Saatavilla < <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/kansalaistottelemattomuus> >, luettu 4.1.2018.

Kannanotto Migrin mielivaltaisten ja epäreilujen päätöskäytäntöjen pitää muuttua (2016). Artikkel. Vapaa liikkuvuus verkkokanava. Saatavilla < <http://www.vapaaliikkuvuus.net/fi/2016/09/05/kannanotto-migrin-mielivaltaisten-ja-epareilujen-paatoskaytantojen-pitaa-muuttua/> >, luettu 4.1.2018.

Maahanmuuttovirasto (2018): Turvapaikka Suomesta. Migrin verkkokanava. Saatavilla < http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta >, luettu 4.1.2018.

Palautukset Afganistaniin keskeytettävä. Julkaisu. Amnesty International verkkokanava. Saatavilla < <https://www.amnesty.fi/vetoomukset/palautukset-afganistaniin-keskeytettava/> >, luettu 4.1.2018.

Suomen pakolaisapu: Pakolaisuus Suomessa. Suomen pakolaisavun verkkokanava. Saatavilla < <http://pakolaisapu.fi/pakolaisuus/pakolaisuus-suomessa/> >, luettu 4.1.2018

Park, Jeanne (2015): Europe's Migration Crisis. Artikkel. Council on Foreign Relations verkkokanava. Saatavilla < <https://www.cfr.org/background/europes-migration-crisis> >, luettu 4.1.2018.

Poutanen, Mia (2017): Vapaaehtoisesti, valvottuna vai saatettuna – maastapoistamispäätösten täytäntöönpanon vaihtoehdot. Poliisin verkkokanava. Saatavilla < http://www.poliisi.fi/poliisista_paivaa/mia_poutanen/1/1/vapaaehtoisesti_valvottuna_vai_saatettuna_-_maastapoistamispaatosten_taytantonpanon_vaihtoehdot_56492 >, luettu 4.1.2018.

Sisäministeriö: Pakolainen pakenee vainoa kotimaassaan. Raportti. Sisäministeriön verkkokanava. Saatavilla < <http://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset> >, luettu 4.1.2018.

Suomen YK-liitto: Ihmisoikeudet. Suomen YK-liiton verkkokanava. Saatavilla < <http://www.ykliitto.fi/yk70v/yk/ihmisoikeudet> >, luettu 4.1.2018.

Ulkoministeriö (2017): Matkustiedotteet: Afganistan: Matkustustiedote. Ulkoministeriön verkkokanava. Saatavilla < <http://www.formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=340113&contentlan=1&culture=fi-FI> >, luettu 4.1.2018.

Ulkoministeriö (2017): Muuttoliike ja pakolaiskriisi Euroopassa. Raportti. Ulkoministeriön verkkokanava. Saatavilla <

<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=49795&contentlan=1&culture=fi-FI&listmode=1>>, luettu 4.1.2018.

Yhdenvertaisuus valtuutettu: Maastapoistamisen valvonta. Yhdenvertaisuus valtuutetun verkkokanava. Saatavilla < <https://www.syrjinta.fi/maastapoistamisen-valvonta> >, luettu 4.1.2018.

Yleisradio (5.4.2017): Analyysi: Järkyttävätkö pakkopalautukset? Silmäsi ovat tainneet olla kiinni. Kirjoittaja: Eero Mäntymaa. Saatavilla < <https://yle.fi/uutiset/3-9548306> >, luettu 4.1.2018.

Yleisradio (4.9.2017): Jyväskylän käännetytskärhämä: afganistanilaisen taksinkuljettajan perhe ei halua lähteä Suomesta. Kirjoittaja: Arvo Vuorela. Saatavilla < <https://yle.fi/uutiset/3-9814851> >, luettu 4.1.2018.

Yleisradio (28.9.2017): Kyyjärven afgaaniperheen palautusjutussa jälleen käänne – Kunnanjohtaja: ”Pahin skenaario on, että vain isä saa jäädä”. Kirjoittaja: Annika Rantanen. Saatavilla < <https://yle.fi/uutiset/3-9855866> >, luettu 4.1.2018

Yleisradio (7.9.2017): Kyyjärven pakkopalautus puhuttaa viranomaisia – työ Suomessa voi olla syy siirtää paluulentoa. Kirjoittajat: Jyrki Hara & Maria Stenroos. Saatavilla < <https://yle.fi/uutiset/3-9821316> >, luettu 4.1.2018.

Yleisradio (4.9.2017): Poliisi päätti Jyväskylän käännetytskärhämän voimakeinoin – dramaattinen video näyttää mielenosoituksen hajoamisen. Kirjoittaja: Arvo Vuorela. Saatavilla < <https://yle.fi/uutiset/3-9815137> >, luettu 4.1.2018.

Yleisradio (4.9.2017): Poliisi turvautui kaasusumutteeseen Jyväskylässä – afgaaniperhe saatiin poistettua vastaanottokeskuksesta. Kirjoittaja: Arvo Vuorela. Saatavilla < <https://yle.fi/uutiset/3-9814514> >, luettu 4.1.2018.

Yleisradio (5.9.2017): Äiti ja vauva pakenevat poliisia Kyyjärvellä – käännetyttävän perheen isä haettiin työpaikalta ja lapsi päiväkodista. Kirjoittaja: Antti Seppälä. Saatavilla < <https://yle.fi/uutiset/3-9816228> >, luettu 4.1.2018.